

หลักความสันโดษกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

Principles of solitude and living according to the philosophy of sufficiency economy.

พระครูสุตภัทรธรรม นนทชาติ เนื่องระโทก¹, สรรค์ชัย ไชยสกุลวงศ์² และพระครูใบฎีกา สุพรรณ ปสนนมน (สีกลาง)³

Phrakhrusutaphaatharatham Nonthachat Nueangkrathok¹, Sanchai Chaisakulwong² and Supan Siklang³

^{1,2}อาจารย์ วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

³นักวิชาการอิสระ

^{1,2}Lecturer from the Chaiyaphum Buddhist College,

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

³Independent Scholar

Corresponding Author E-mail: phrakrusutta@gmail.com

Received: 29 April 2021

Revised: 26 May 2021

Accepted: 30 May 2021

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ได้อธิบายถึงหลักการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่ต้องมีการดำรงอยู่ในชีวิตประจำวัน โดยอาศัยแนวทางการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง โดยเฉพาะในปัจจุบันประเทศไทยเป็นระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม อันเนื่องมาจากวัฒนธรรมจากนานาประเทศได้แพร่หลายเข้ามาในประเทศจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่เรียกว่า “โลกไร้พรมแดน” จึงทำให้คนไทยได้รับวัฒนธรรม ค่านิยมในการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน เมื่อวัฒนธรรมการอุปโภค บริโภคที่มีความแปรเปลี่ยนไปจากเดิมที่ประเทศไทยเป็นระบบเศรษฐกิจแบบดั้งเดิม ซึ่งเป็นเพียงเน้นการผลิตในครัวเรือน เช่น การปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ เป็นอาหาร หรือการทำเครื่องใช้ต่าง ๆ ไว้ใช้เอง เช่น เครื่องปั้นดินเผา การทอผ้า เป็นต้น เมื่อกระแสโลกาภิวัตน์และวัฒนธรรมต่างชาติเข้ามาในประเทศ ประกอบกับภาวะการเปลี่ยนแปลงของโลกในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้านอุตสาหกรรม เทคโนโลยี รวมทั้งระบบเทคโนโลยีการสื่อสาร ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในประเทศทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ดังนั้น เมื่อระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมส่งผลให้ประชาชนต้องมีการดิ้นรนขนขวายไปตามกระแสวัฒนธรรมก่อให้เกิดค่านิยมในการอุปโภค บริโภคที่ต้องมีการใช้จ่ายในชีวิตประจำวันเพิ่มมากขึ้น เกิดอย่างฟุ่มเฟือยและเกิดสภาวะหนี้สินเพิ่มมากขึ้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงห่วงใยพสกนิกรประชาชนชาวไทย ทรงมีพระราชดำริเพื่อให้ประชาชนได้ตระหนักถึงแนวทางการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง เพื่อให้ประชาชนคนไทยมีการดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อันประกอบด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล และมีภูมิคุ้มกัน ประกอบกับการนำหลักการที่เอื้อต่อแนวทางการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อันได้แก่ หลักสันโดษก็จะทำให้มนุษย์เข้าใจถึงหลักการดำเนินชีวิตได้มากขึ้นอันจะนำไปสู่ชีวิตที่มีแต่ความสุขและเกิดสันติสุขในชุมชนต่อไป

คำสำคัญ: หลักความสันโดษ, หลักการดำเนินชีวิต, ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

Abstract

This academic article describes the principles of human life that have to exist in daily life. By relying on the correct lifestyle Especially at present, Thailand is a capitalist economy. Due to the cultures from various countries have spread into the country from the globalization known as "World without Borders", thus enabling Thai people to gain culture Life values changed as well. When consumption culture Consumers that have changed from the original Thailand to the traditional economy. Which is only focused on household production, such as growing crops, raising animals for food, or making various appliances for their own use, such as pottery,

weaving, etc. When globalization and foreign cultures enter the country Together with the changing circumstances of the world in various areas of development Both in the industry, technology expo, as well as communication technology systems Causing changes in the country both economically Society and Politics Therefore, when the capitalist economy As a result, people have to struggle with the flow of culture. Causing consumer values Consumers that are burdened with the burden of expenses in daily life There was a luxury and a growing debt. His Majesty King Rama IX cares about the people of Thailand. His Majesty's royal initiative to bring people to realize the correct lifestyle To enable Thai people to live happily according to the sufficiency economy philosophy Including modesty, rationality, and immunity Along with the introduction of principles that contribute to the way of living according to the sufficiency economy philosophy, such as the principle of solitude, it will make human beings more understanding of the principles of living, which will lead to a well-being and peaceful life in the community.

Keywords: Principle of Solitude, Principle of Life, Philosophy of Sufficiency Economy

บทนำ

“...เศรษฐกิจพอเพียงนั้นเขาตีความว่าเป็นเศรษฐกิจชุมชนหมายความว่าให้พอเพียงในหมู่บ้าน หรือในท้องถิ่น ให้สามารถที่จะมีพอกิน เริ่มด้วย พอมี พอกิน พอมีพอกินนี้ได้พูดมาหลายปี 10 กว่าปีมาแล้วให้พอมีพอกิน แต่ว่าพอมีพอกินนี้ เป็นเพียงเริ่มต้นของเศรษฐกิจ เมื่อปีที่แล้วบอกว่า ถ้าพอมีพอกิน คือ พอมีพอกินของตัวเองนั้น ไม่ใช่เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจสมัยหิน สมัยหินนั้นเป็นเศรษฐกิจพอเพียงเหมือนกันแต่ว่าค่อย ๆ พัฒนาขึ้นมา...” พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต วันที่ 23 ธันวาคม 2542 (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2564, ออนไลน์)

ระบบเศรษฐกิจไทยซึ่งถูกแปรเปลี่ยนจากพออยู่พอกินและการทำมาหากินในอดีตมาสู่ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมเสรีแบบตะวันตกตั้งแต่เริ่มทศวรรษที่ 2500 มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมของคนไทยอย่างรุนแรงที่สุดเศรษฐกิจการค้าและการตลาด (Marketing Economy) ตามระบบทุนนิยมเสรีการละเลยขาดการคำนึงถึงคนยากจนส่วนใหญ่ของประเทศซึ่งยังช่วยตนเองไม่ได้หรือยังไม่ดีเพียงพอทำให้เป็นเศรษฐกิจที่แยกส่วนเป็นเศรษฐกิจที่ไร้จิตวิญญาณเต็มไปด้วยความโลภจึงถือเป็น “มิถิลเศรษฐกิจ” พุทธเศรษฐศาสตร์มุ่งเน้นหลักการทำกินและพอเพียงหลักความสันโดษจึงเป็นสัมมาเศรษฐกิจเพราะสอนให้คนพึ่งตนเอง (อัตตาหิ อัตตโนนาถ) ดังนั้นการมีสันโดษธรรมสามัคคีธรรมมีความพอประมาณมีเหตุผลและไม่โลภควรเป็นอีกทางเลือกให้ประเทศไทยมีการพัฒนาต่อไปได้อย่างยั่งยืนตามแนวทางหลักพุทธธรรม (สุนทร ธนศิลป์พิชิต, 2551, น.43) แสดงให้เห็นว่าระบบเศรษฐกิจไทยตั้งแต่ยุคดั้งเดิมเป็นแบบเศรษฐกิจในครัวเรือน พออยู่พอกินพอใช้ แต่เมื่อวิวัฒนาการโลกเปลี่ยนไป ระบบเศรษฐกิจไทยก็เปลี่ยนไปเป็นระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเช่นกัน

ดังนั้นปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 จะก่อให้เกิดความรอดพ้นในยุคเศรษฐกิจแบบทุนนิยมในกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งการดำเนินชีวิตควรคำนึงถึง ความพอเพียง พอประมาณ ความมีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี อันจะทำให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างปกติสุขได้ นอกจากนั้นพระองค์ทรงมีความห่วงใยพสกนิกรชาวไทยในการดำเนินชีวิตท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ที่ประเทศไทยได้รับวัฒนธรรมจากอารยประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาทางเทคโนโลยีใหม่ ๆ ก่อให้เกิดค่านิยมในด้านการอุปโภคบริโภคที่มีภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้น ก่อให้เกิดสถานะหนี้สิน พระองค์จึงทรงมีพระราชดำริเพื่อให้พสกนิกรชาวไทยได้มีการนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็น

แนวทางการดำเนินชีวิตซึ่งเป็นแนวทางที่ก่อให้เกิดความผาสุก ดังนั้น ผู้เขียนจึงเห็นว่าในสถานการณ์บ้านเมืองที่มีความเปลี่ยนแปลงไปในทุกขณะ การนำหลักธรรมโดยใช้หลักสันโดษและน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตต่อไป

บทวิเคราะห์

สภาวะการณ์ความเปลี่ยนแปลงขณะปัจจุบัน ซึ่งนอกจากจะมีความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาในด้านต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว แต่อย่างไรก็ตามผลพวงต่อการพัฒนาย่อมก่อให้เกิดผลสะท้อนอีกด้านเช่นกันเสมอ เช่น ความก้าวล้ำทางด้านเทคโนโลยีทางการสื่อสาร เช่น สมาร์ทโฟน หรือคอมพิวเตอร์ ที่มีระบบปฏิบัติการเพิ่มมากขึ้นซึ่งย่อมต้องมีราคาที่สูงตามด้วยเช่นกัน ดังนั้นหากคนเราต้องดิ้นรนขนขวายให้ทันต่อเทคโนโลยีก็จะทำให้เกิดภาระค่าใช้จ่ายที่มีเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งสภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบันมีสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ อันเกิดจากสภาวะการณ์ที่ทั่วโลกต้องเจอวิกฤติเศรษฐกิจส่งผลให้ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่ได้รับผลกระทบย่อมส่งผลให้สวนกระแสกับการดำเนินชีวิตเป็นอย่างมาก หากย้อนถึงพระราชดำรัสซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงห่วงใยพสกนิกรชาวไทยให้ดำเนินชีวิตตามพระราชดำรัสที่ทรงอยากเห็นพสกนิกรชาวไทยมีการดำเนินชีวิตอย่างปกติสุขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งผู้เขียนได้น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประกอบหลักธรรมที่เอื้อต่อการดำเนินชีวิต อันได้แก่หลักสันโดษ ซึ่งผู้เขียนได้รวบรวมเป็นแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดหลักความสันโดษ

1.1 ความหมาย พจนานุกรมพุทธศาสตร์ (2538, น.192) ได้ให้ความหมายของสันโดษไว้ว่าความยินดีความพอใจความยินดีด้วยของของตนซึ่งได้มาด้วยเรี่ยวแรงความเพียรโดยชอบธรรมความยินดีด้วยปัจจัย 4 ตามที่ได้ความรู้จักอิมรู้จักพอ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525, น.1166) ให้ความหมายคำว่าสันโดษไว้ว่าความยินดีหรือพอใจเท่าที่ตนมีอยู่หรือเป็นอยู่ และมหามกุฏราชวิทยาลัย (2533, อ้างถึงในสุชน ประวัตติ, 2561, น.47-48) คำว่าสันโดษตรงกับภาษาบาลีว่าสันตุภูมิจึงมีความหมายดังที่ปรากฏในมังคลัตถปิณี 3 นัย ดังนี้

1) สันโดษแปลว่ายินดีสิ่งที่เป็นของตน กล่าวคือ ความพอใจของซึ่งเป็นส่วนของตนไม่แสดงอาการรังเกียจหรือดูถูกปัจจัยสิ่งของต่าง ๆ ที่ตนเองหามาได้จากการทำหน้าที่การงานต่าง ๆ โดยชอบธรรมทั้งในเวลารับทั้งในเวลาใช้สอยไม่ว่าสิ่งที่ตนได้มาเป็นของตนนั้นจะเป็นสิ่งที่ดีประณีตสวยงามหรือไม่ก็ตามก็ยินดีด้วยสิ่งนั้นด้วยความรู้สึกที่ว่าเราได้มันมาเป็นสมบัติของเราโดยถูกต้องไม่ผิดศีลธรรมกฎหมายบ้านเมืองและจารีตประเพณีต่าง ๆ ดังนั้น ความสันโดษตามความหมายนี้จึงหมายถึง การยินดีในสิ่งที่เป็นของ ๆ ตน รู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้อง ไม่ผิดกฎหมายและไม่ผิดศีลธรรม

2) สันโดษแปลว่ายินดีในสิ่งที่มีอยู่ กล่าวคือ มีความพอใจยินดีในปัจจัยสิ่งของทรัพย์สินเงินทองที่เราได้มาแล้วโดยปราศจากความรู้สึกมักมากเสียใจมีอยู่เท่าใดก็พอใจเท่านั้นไม่ทะยานอยากได้ในสิ่งที่มีไม่ได้และไม่ได้มีไม่ปรารถนามากเกินกำลังความสามารถของตนและไม่มี ความทะยานอยากได้ของผู้อื่นมาเป็นของตนซึ่งหมายถึงรู้จักพอประมาณนั่นเอง ดังนั้น ความสันโดษตามความหมายนี้ จึงหมายถึง การยินดีในสิ่งที่ตนมีอยู่ รู้สึกพอเพียงในสิ่งที่ตนเองได้รับ ไม่มีความละโมภโลภมาก มีความทะยานอยาก มีความพอประมาณ

3) สันโดษแปลว่ายินดีด้วยใจที่เสมอ กล่าวคือ การละจากความรู้สึกยินดีในสิ่งที่น่าสนใจน่าปรารถนาและในสิ่งที่ไม่น่าพอใจไม่น่าปรารถนาซึ่งในทางพระเรียกว่าอวิชชาธรรมและอนิวิชชาธรรม ความสันโดษตามความหมายนี้มุ่งถึงการวางใจเป็นกลางไม่เอนเอียงไม่หวั่นไหวไปตามอารมณ์ต่าง ๆ ที่มากระทบอันเป็นเรื่องของโลกธรรมทั้ง 8 ประการ คือ ได้ลาภเสื่อมลาภได้ยศเสื่อมยศสรรเสริญนินทาสุขและทุกข์ความไม่เอนเอียงในจิตใจนี้เกิดจากการพิจารณาด้วยปัญญาเพื่อให้เข้าใจทุกสิ่งตามความเป็นจริงตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติเช่นที่ว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดจากปัจจัยปรุงแต่งล้วนไม่แน่นอน (อนิจจัง) มีความเกิดขึ้น

(อุปาทะ) ในเบื้องต้นมีความตั้งอยู่ (ฐิติ) ในท่ามกลางและมีความดับสลายไป (กังคะ) ในที่สุดทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดจากปัจจัยปรุงแต่งไม่มีสิ่งใดคงทนอยู่ในสภาพเดิมได้ (ทุกขัง) และทุกสิ่งทุกอย่างไม่ใช่ตัวตนที่แท้จริงไม่ใช่สัตว์บุคคลไม่ใช่ตัวตนเราเขาเราไม่สามารถบังคับให้เป็นไปดังใจเราปรารถนาได้ทุกอย่างไป (อนัตตา) ดังนั้นเมื่อเรามีความเข้าใจอย่างนี้ก็จะทำให้มีจิตใจที่สม่ำเสมอในทุกอารมณ์ที่มากระทบจิตมีทัศนคติเห็นภาพรวมของสรรพสิ่งเสมอกันไม่เคียดร้อใจกับสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาไม่ลึงโลดใจกับสิ่งที่น่าปรารถนาลักษณะนี้เรียกว่าผู้สันโดษด้วยใจที่เสมอ ดังนั้น ความสันโดษ ตามความหมายนี้ จึงเป็นการละจากความรู้จักยึดถือยึดมั่นในสิ่งที่ไม่ชอบใจไม่น่าปรารถนา สามารถทำจิตใจละวาง มีความเป็นกลาง ไม่มีความหวั่นไหวใด ๆ เมื่อสิ่งใดมากระทบจิต

ดังนั้น พอสรุปได้ว่า สันโดษเป็นความพอใจและยินดีในสิ่งที่ตนมีตนได้ด้วยความเพียรของตน ซึ่งหากว่ามนุษย์มีความพอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ตามอรรถภาพของตนเองก็จะทำให้ไม่เกิดความอยากและความโลภ อันจะทำให้เกิดความทุกข์ได้

1.2 ประเภทของสันโดษ ประเภทของสันโดษที่รู้จักกันโดยทั่วไปมักจำแนกประเภทของสันโดษออกเป็น 3 อย่างเท่านั้น เรียกว่าการแบ่งตามประเภทแห่งดิเกคือหมวดสามได้แก่ยถาลาภสันโดษ ยถาผลสันโดษ ยถาสารูปสันโดษ ประกอบด้วย (สุนทรธนศิลป์พิชิต, 2551, น.15-16)

1) ยถาลาภสันโดษคือความยินดีตามที่ได้หมายถึงได้สิ่งใดมาด้วยความเพียรพยายามของตนโดยถูกต้องตามทำนองคลองธรรมก็ยินดีพอใจในสิ่งนั้นไม่เคียดร้อเพราะสิ่งที่ไม่ได้หมายความว่าเมื่อได้ทำอย่างเต็มที่แล้วหากไม่ได้ตามที่ต้องการก็ไม่กระวนกระวายไม่วิ่งตามความอยากต้องระงับยับยั้งความอยากให้ได้โดยให้นึกถึงข้อเท็จจริงว่าไม่มีสิ่งใดสนองความต้องการแห่งจิตใจให้พอได้อย่างแท้จริงเหมือนไฟไม่อาจให้เต็มได้ด้วยเชื้อมหาสมุทรไม่อาจให้เต็มได้ด้วยน้ำหรือคนมักมากไม่อาจเต็มไปด้วยปัจจัยทั้งหลายนั่นเอง ดังนั้น ยถาลาภสันโดษคือความยินดีตามที่ได้ ตามความหมายนี้ คือ สิ่งที่ได้มาจากความเพียรของตน โดยถูกต้องตามทำนองคลองธรรม

2) ยถาผลสันโดษคือความยินดีตามกำลังที่มีอยู่หมายถึงมีความยินดีหรือพอใจเพียงพอกำลังกายกำลังทรัพย์กำลังสติปัญญาและกำลังความสามารถของตนไม่ควรให้น้อยหรือเกินขอบเขตกำลังเพราะเป็นเรื่องที่ไม่เหมาะสมคนแต่ละคนมีกำลังหรือความสามารถไม่เท่ากันดังนั้นจึงต้องรู้จักตนเองอย่างสำคัญตนผิดและอย่าดูถูกตนเองดังนั้นสิ่งที่บุคคลพึงได้รับนั้นควรเหมาะสมแก่สมรรถภาพและความสามารถของตนเช่นกรรมกรที่ขุดดินได้วันละ 1 คิวก็ควรได้ค่าแรงสำหรับดิน 1 คิวจะให้ได้ค่าแรงเท่ากับคนที่ขุดได้วันละ 5 คิวย่อมไม่ได้และมีได้บังคับว่าทุกคนขุดวันละ 1 คิวก็พอสันโดษมิได้สอนให้ทำงานหย่อนกว่าความสามารถที่มีอยู่แต่ให้ทำงานเต็มความสามารถของแต่ละบุคคลให้ยินดีในสิ่งที่ตนควรจะได้ตามความสามารถของตนเท่านั้น สันโดษข้อนี้เป็นการยืนยันว่าไม่ให้เป็นคนงอมืองอเท้าแต่ให้ทำงานหรือแสวงหาผลประโยชน์เต็มที่โดยให้ยินดีเท่าที่ตนเองมีความสามารถทำได้เท่านั้น

ดังนั้น ยถาผลสันโดษคือความยินดีตามกำลังที่มีอยู่ ตามความหมายนี้ คือ มีความยินดีหรือพอใจเพียงพอกำลังกายกำลังทรัพย์กำลังสติปัญญาและกำลังความสามารถของตน

3) ยถาสารูปสันโดษคือความยินดีตามสมควรหมายถึงมีความยินดีหรือความพอใจตามสมควรแก่ฐานะภาวะและความเป็นอยู่ของตนเป็นที่รู้กันว่าคนเราย่อมมีฐานะและความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันบุคคลในสังคมย่อมมีความเป็นอยู่ที่แตกต่างกัน บางคนยากจนบางคนร่ำรวยการที่บุคคลพยายามขวนขวายเพื่อจะให้เป็นเรื่องที่ดีแต่ทั้งนี้ต้องรู้จักและตระหนักในความสามารถของตนต้องพยายามขวนขวายเปลี่ยนแปลงฐานะภาวะและความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นเท่าที่จะเป็นไปได้ผู้ที่ขวนขวายในสิ่งที่เป็นไปได้นั้นเรียกว่าไม่สันโดษสิ่งของใด ๆ ก็ตามถ้าพิจารณาตามฐานะก็ดีพิจารณาตามสมรรถภาพก็ดีประจักษ์แล้วว่าเมื่อตนมิได้เมื่อตนทำได้แต่สิ่งนั้นเมื่อมีหรือทำไปแล้วทำให้ครอบครัวเสียเกียรติภูมิเสียชื่อเสียงเสียศักดิ์ศรีบุคคลก็ไม่ควรยินดีในสิ่งเหล่านั้นเช่นค่างของหนีภาษีหรือฉ้อราษฎร์บังหลวงแม้ว่าจะมีฐานะตำแหน่งหน้าที่เอื้ออำนวยมีความสามารถพอที่จะทำได้ก็ไม่สมควรทำไม่ยินดีเพราะเป็นหนทางนำมาซึ่งความเสื่อมเสียทั้งต่อตนเองและวงศ์ตระกูล

ดังนั้น ยถาสารูปสันโดษ คือความยินดีตามสมควรตามความหมายนี้ คือ มีความยินดีหรือความพอใจตามสมควรแก่ฐานะ ภาวะและความเป็นอยู่ของตนเป็นที่รู้กันว่าคนเราย่อมมีฐานะและความเป็นอยู่ที่แตกต่างกัน

2. หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ในยุคเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ที่อารยธรรมนานาชาติประเทศได้แผ่ขยายตามกระแสโลกาภิวัตน์ มนุษย์ย่อมเกิดสภาวะการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านบวกและด้านลบ กล่าวคือ เทคโนโลยีที่ทันสมัยก่อให้เกิดความสะดวกสบาย มีสิ่งอำนวยความสะดวกในชีวิตปัจจุบัน สิ่งอุปโภคบริโภคที่จำเป็นต้องใช้ในชีวิตประจำวัน ยังมีความต้องการความสะดวกสบายมากขึ้นเท่าไรก็ต้องดิ้นรนชวนขายมากขึ้นเท่านั้น ทำให้ต้องมีภาระค่าใช้จ่ายมากขึ้น อาจเกิดปัญหาการใช้จ่ายอย่างเกินตัว จนเกิดภาระหนี้สิน การที่จะดำเนินชีวิตได้อย่างเป็นปกติสุขจึงควรยึดหลักธรรมในการดำเนินชีวิต รวมทั้งการน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางดำเนินชีวิตอันมีรายละเอียด ดังนี้

2.1 ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่จะก่อให้เกิดเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตให้สามารถดำรงอยู่ท่ามกลางการพัฒนาอย่างรวดเร็วตามกระแสโลกาภิวัตน์ ในยุคเศรษฐกิจแบบทุนนิยม โดยเน้นบริโภคนิยมการดำเนินชีวิตที่เน้นความสะดวกสบายในการดำรงชีวิต มีภาระค่าใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือย จนเกิดเป็นหนี้สินล้นพ้นตัว ก่อให้เกิดปัญหาอื่นตามมา ซึ่งการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตก็จะสามารถดำรงอยู่ได้อย่างเป็นปกติสุข

2.2 ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง จึงประกอบด้วยคุณสมบัติ ดังนี้

1) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ สรุปได้ว่า ความพอประมาณ เป็นความพอดี ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ทั้งในเรื่องของการอุปโภค บริโภค ในการดำรงชีวิตประจำวัน

2) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ สรุปได้ว่า ความมีเหตุผลเป็นการพิจารณาเพื่อตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยความรอบคอบเป็นไปอย่างมีเหตุมีผลและคำนึงถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ

3) ภูมิคุ้มกัน หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต

สรุปได้ว่า ภูมิคุ้มกัน เป็นการเตรียมพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้หรือคาดการณ์สถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

โดยมีเงื่อนไข ของการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียง 2 ประการ ดังนี้

1) เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในการปฏิบัติ สรุปได้ว่า ความรู้ เป็นการนำวิชาการต่าง ๆ เพื่อประกอบการวางแผนและดำเนินการ เพื่อให้เกิดความรอบรู้ และรอบคอบ

2) เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักใน คุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต สรุปได้ว่า คุณธรรม เป็นสิ่งเสริมสร้างให้เกิดสติปัญญาในการดำเนินชีวิตในทางที่ถูกต้อง เป็นความตระหนักที่จะก่อให้เกิดแนวทางปฏิบัติถูกต้องของคลองธรรม โดยเฉพาะความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทน และความเพียร (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2564, ออนไลน์)

ดังนั้น เศรษฐกิจพอเพียง จึงประกอบด้วย 1) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป 2) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล 3) ภูมิคุ้มกัน หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น

2.3 วิธีชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง การดำเนินชีวิตมีหลากหลายตามบริบทตนเอง ครอบครัวท้องถิ่นส่วนมากใช้ร่างกายของตนเป็นสำคัญตามกำลังของบุคคลในครัวเรือนตรงกับความต้องการด้านอาชีพได้ตามความเป็นอยู่ศึกษาเรียนรู้ซึ่งกันและกันการจัดทำปุ๋ยอินทรีย์การร่วมมือกันทำแลกเปลี่ยนความรู้ต่อกันเรียนรู้สิ่งใหม่ด้านคุณธรรมมีความซื่อสัตย์ต่อกัน มุ่งมั่นเลี้ยงชีพเลี้ยงชีพเลี้ยงปลาในนาหรือสระน้ำของตนเองปลูกพืชผักไว้กินเหลือก็ขายหลักเศรษฐกิจพอเพียงได้เสนอการดำเนินชีวิตโดยยึดหลัก 5 ประการ ดังนี้

1) ด้านจิตใจทำตนให้เป็นທີ່พึ่งของตนมีจิตสำนึกที่ดีสร้างสรรค์ตนเองและชาติโดยรวมมีจิตใจเอื้ออาทร ประณีประนอมเห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง จะเห็นได้ว่า วิธีชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ด้านจิตใจ เป็นการสร้างจิตสำนึกที่ดี มีความเอื้ออาทร รู้จักการประณีประนอมเห็นประโยชน์ส่วนรวม

2) ด้านสังคมแต่ละครอบครัวแต่ประชุมชนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกันเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็งเป็นอิสระ จะเห็นได้ว่า วิธีชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ด้านสังคม เป็นลักษณะชุมชนที่เกื้อหนุนกัน เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายชุมชน

3) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมใช้และจัดการอย่างชาญฉลาดพร้อมทั้งหาทางเพิ่มมูลค่ายึดหลักความยั่งยืน จะเห็นได้ว่า วิธีชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นการใช้ทรัพยากรและการจัดการทรัพยากร ได้อย่างคุ้มค่า รู้จักเพิ่มมูลค่าและยึดหลักความยั่งยืน

4) ด้านเทคโนโลยีสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเทคโนโลยีที่เข้ามาใหม่มีทั้งดีและไม่ดี ดำเนินการบนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้านและเรียกใช้เฉพาะที่สอดคล้องกับความต้องการและสภาพแวดล้อมและพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาเราเอง จะเห็นได้ว่า วิธีชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ด้านเทคโนโลยี ซึ่งสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การใช้เทคโนโลยีจึงควรใช้เฉพาะสอดคล้องกับความต้องการและสภาพแวดล้อมและพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญา

5) ด้านเศรษฐกิจมุ่งเพิ่มรายได้ลดรายจ่ายเป็นสำคัญยึดหลักพออยู่พอกินพอใช้ จะเห็นได้ว่า วิธีชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ด้านเศรษฐกิจ เป็นการมุ่งในการเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย ยึดหลักพออยู่พอกินพอใช้ (ปิยะบุตร หล่อไกรเลิศ, 2546; อ้างถึงในอานนตรี ประสมสุข, 2561, น.25-26)

กล่าวโดยสรุป วิธีชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีความสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตในรอบด้าน เริ่มตั้งแต่การสร้างจิตสำนึกในตนเอง ให้มีจิตสำนึกที่ดี มีความสร้างสรรค์ มีจิตใจเอื้ออาทร มีความเกื้อหนุนกันในครอบครัว สังคม สามารถเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย มีการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และตรงกับความต้องการตามสภาพแวดล้อม พัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญา และรักษามรดกให้เกิดความยั่งยืน มีการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ตลอดจนยึดหลักการใช้ชีวิตอย่างพออยู่ พอกิน พอใช้ เพิ่มรายได้และลดรายจ่าย

3. หลักความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จากการนำหลักธรรมที่สอดคล้องกับแนวทางการดำเนินชีวิตที่ก่อให้เกิดการดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างปกติสุข ซึ่งผู้เขียนได้นำหลักสันโดษมาประยุกต์กับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งผู้เขียนเห็นว่า มีความสอดคล้องกันอันจะก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ถึงแนวทางในการปฏิบัติได้อย่างถูกต้องสรุปได้ ดังนี้

เมื่อก้าวถึงหลักสันโดษเป็นความพอใจและยินดีในสิ่งที่ตนมีตนได้ด้วยความเพียรของตน ซึ่งหากว่ามนุษย์มีความพอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ตามอรรถภาพของตนเองก็จะทำให้ไม่เกิดความอยากและความโลภ อันจะทำให้เกิดความทุกข์ได้ เมื่อนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประกอบก็จะเป็นหนทางให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างปกติสุข ซึ่งปรัชญาเศรษฐกิจนั้น ประกอบด้วย 1)

ความพอประมาณ เป็นความพอดี ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ทั้งในเรื่องของการอุปโภค บริโภค ในการดำรงชีวิตประจำวัน 2) ความมีเหตุผล เป็นการพิจารณาเพื่อตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยความรอบคอบ เป็นไปอย่างมีเหตุ มีผลและคำนึงถึงสิ่งที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ 3) ภูมิคุ้มกัน เป็นการเตรียมพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้หรือคาดการณ์สถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และ 2 เงื่อนไข ประกอบด้วย 1) ความรู้ เป็นการนำวิชาการต่างๆเพื่อประกอบการวางแผนและดำเนินการ เพื่อให้เกิดความรอบรู้และรอบคอบ 2) คุณธรรม เป็นสิ่งเสริมสร้างให้เกิดสติปัญญาในการดำเนินชีวิตในทางที่ถูกต้อง เป็นความตระหนักที่จะก่อให้เกิดแนวทางปฏิบัติถูกทำนองคลองธรรม โดยเฉพาะความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทนและความเพียร

สรุป

การดำรงชีวิตอยู่ของมนุษย์ในปัจจุบันนับว่าต้องมีการใช้ปัญญาเพื่อให้เกิดความรอบรู้ เข้าใจถึงบริบทการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในรอบด้าน การนำหลักธรรมมาใช้ประกอบในการเป็นแนวทางการดำเนินชีวิต นับได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งที่จะเป็นเกราะป้องกันจากภัยพิบัติที่จะเกิดขึ้นในสถานการณ์ที่ไม่อาจคาดเดาได้ การดำรงอยู่ในความไม่ประมาทเป็นสิ่งที่มนุษย์ควรตระหนักอยู่เสมอ ซึ่งหลักธรรมที่สอดคล้องกับแนวทางการดำเนินชีวิตที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การนำหลักสันโดษมาประกอบกับน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตก็จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ซึ่งเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 1) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป 2) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล 3) ภูมิคุ้มกัน หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น และประกอบด้วย เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องรอบด้าน และเงื่อนไขคุณธรรมที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต เมื่อเราเข้าใจแก่นแท้ของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและนำไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตก็จะทำให้ชีวิตพบกับความปกติสุขต่อไปได้

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิชาการฉบับนี้ สำเร็จลุล่วง โดยได้รับคำแนะนำชี้แนะ และแก้ไขปรับปรุงจากกองบรรณาธิการและคณะ ตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิ แนะนำ ตรวจสอบแก้ไข จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ และขอขอบคุณเอกสาร ตำรา ตลอดจนนักวิชาการที่ได้นำข้อมูลอันเป็นประโยชน์และเป็นแนวทางในการนำเสนอบทความ เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ ในการที่จะนำไปเป็นแนวทางที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้ต้องการที่จะศึกษาค้นคว้าต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2538). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยราชบัณฑิตยสถาน. (2525). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน*, กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์
- สุขน ประวัติดี. (2561). *รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย*. (ดุชนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต). สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อานนตรี ประสมสุข. (2561). *การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักพระพุทธศาสนาของปราชญ์ชาวบ้าน ตำบลวาวออำเภอเสลภูมิจังหวัดร้อยเอ็ด*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต). สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มูลนิธิชัยพัฒนา. *ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร*. สืบค้นเมื่อ 18 เมษายน 2564, จาก

https://www.chaipat.or.th/site_content/item/3579-2010-10-08-05-24-39.html

สุนทร ธนศิลป์พิชิต. (2551). *ความเข้าใจเรื่องความสันโดษในพระพุทธศาสนาของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาที่เข้าค่ายคุณธรรม*.

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา

อำพล เสนาณรงค์. (2558). *เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.)